

Др САМИР АЛИЧИЋ

Правни департман Државног универзитета у Новом Пазару
Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

РЕЦЕПЦИЈА РИМСКИХ ПРАВНИХ И ПОЛИТИЧКИХ ИДЕЈА У ДЕЛИМА СВЕТОЗОРА МАРКОВИЋА

Апстракт: Српски политички идеолог и теоретичар Светозар Марковић се у својим делима више пута позива на примере из антике, прихватајући у свом политичком програму различите римске политичке и правне идеје, и концепте и институте из римског права. Ово се посебно односи на идеје заштите права грађана путем институција које имају „негативну власт“ попут плебејских трибуна, затим на одбијање идеје поделе власти на законодавну, извршну и судску и залагање за начело јединства власти, те не прихватање идеје непосредне демократије путем директног учешћа грађана у органима власти.

Кључне речи: Светозар Марковић (1846–1875), подела власти, непосредна демократија, народни трибуни, стари Рим, римско право, рецепција римског права, Србија.

1. Увод. Римско јавно и приватно право доживели су прилично различиту судбину. Док се рецепција приватног права одвијала путем преузимања конкретних правних института, рецепција римског јавног права била је рецепција идеја. Пре него конкретна правнотехничка решења, каснији европски мислиоци преузимали су инспирацију за своје политичке и правне идеје у античком свету. Тако је римско јавно право на посредан начин утицало на обликовање савремених уставних система и политичких идеологија. Будући да нису преузимани у свом интегралном облику него у измењеном, римски јавноправни, и то пре свега уставноправни концепти понекад су данас скоро непрепознатљиви, и због тога често пренебрегнути од стране истраживача. Поред тога, опчињени сјајем римског приватног права, романисти су дуго времена запостављали његов јавноправни део, и тек најновије тенденције у научно-истраживачком раду изнеле су на светло његов велики значај за обликовање света који данас познајемо.

Антика је одувек била и биће неисцрпна ризница инспирације за правне и политичке теоретичаре и идеологе. Готово да нема значајнијег политичког мислиоца, од ренесансе до данашњих дана, који није налазио инспирацију у древној Риму, пре свега оном из периода републике.¹ Понекад, траг утицаја римских идеја налазимо и тамо где се то, на први поглед, мало очекује. Такав је случај са српским политичким идеологом и теоретичарем Светозаром Марковићем.²

Реч је о аутору који је еkleктички комбиновао различите утицаје, стварајући особену идеологију. Међу најчешће спомињаним Марковићевим узорима били су Русо, немачки филозофи-материјалисти, и руски социјал-демократски револуционарни писци, нарочито Николај Черњишевски.³ У овом раду желимо да укажемо да је Светозар Марковић преузео неке идеје и из старог Рима, инспиришући се идеологијом римске републике, и преузимајући у својим политичким програмима чак и нека њена конкретна уставна решења.⁴

---

² Светозар Марковић рођен је у Зајечару, у Кнежевини Србији, 1846. године, а умро је у Трсту, у Хабзбуршкој монархији, 1875. године. Студирао је техничке науке у Русији и Швајцарској које није завршио јер је због политичког активизма остао без државне стипендије. После повратка на Балкан 1869. године основао је Народну радикалну странку. Радио је као писац, новинар и издавач. Написао је много политичких и теоријских трактата у току наредних шест година. Због критика на рачун власти био је оптуживан за деликте против државе и затваран. Имао је великог утицаја на савремене и касније српске политичаре и теоретичаре. Поред социјализма и антибирокупатизма пропагирао је сарадњу међу народима Балкана. Иако је подржавао борбу Срба за национално ослобођење од Османлија и Хабзбурга, критиковао је српски национализам у његовој екстремној форми и идеју „велике Србије“ која би била створена на штету других балканских народа. Марковић је био и утицајан књижевни критичар који је допринео опадању романтизма и успону реализма у српској књижевности.

³ Поред Черњишевског, прихватио је идеје и других руских револуционарних социјалдемократа попут Николаја Станкјевича и Николаја Доброљубова, али и немачких материјалистичких филозофа попут Лудвига Бухнера.

⁴ Релативно бројни цитати у којима се позива на примере из старог Рима показују да је Марковић поприлично знао о античкој историји. Ово би могло деловати чудно за једног инжењера, и то несвршеног, али треба имати на уму да су студије антике биле веома заступљене већ у елементарном и средњем образовању, како у Србији, тако и у српским школама у Хабзбуршкој монархији. Тако, према школском програму у Новосадској гимназији проучавању античке заоставштине у школској 1852/1853. години било је посвећено око 35% часова наставе на другој години, и око 60% часова на трећој години. (С. Бошков, Настава античке историје у Новосадској гимназији током 19. века, *Антички свеј, евројска и срјска наука – Зборник радова*, ур. Ксенија Марицки Гађански, Београд 2009, 32.) Тако су сви образовани људи имали макар елементарна знања о римским правним и политичким институцијама.

2. Непосредна демократија. У свом спису *Народна скупштина* Светозар Марковић је изнео своје виђење проблема реформе изборног система и организације народног представништва. Правилно претпостављајући да ће се политичка елита временом однародити и престати да репрезентује интересе бирача, он је увиђао све недостатке идеје представничког законодавног тела састављеног од народних посланика, и овом идејом уопште није био одушевљен. Његов идеал је била непосредна демократија римске републике.

Свој позив за успостављање непосредне демократије он правда управо чињеницом да њено постојање у старом Риму доказује да народ не мора да достигне висок ступањ развоја да би био спреман да непосредно учествује у законодавству, јер су *Римљани њада били још мање цивилизовани но сад ми*. Античка инспирација је очигледна и утолико што Марковић правилно описује еволуцију народних скупштина у Риму, од куријатске до трибутске.⁵

3. Јединство власти. Социјални програм Светозара Марковића могао би се означити као „примитивистички“, а исто би се могло рећи и за његов политички програм. Као што је, можда помало наивно, веровао да кућна задруга може бити основ за развој социјалистичког друштва, на исти начин је сматрао да преживели облици племенског организовања могу бити основа за развој модерног политичког система. Могућу основу за развој демократије он је видео у традиционалној српској установи сеоске општине.

Сеоска општина стара је институција чије корене треба тражити у обичајима старих Словена. Српско средњевековно право признавало је

---

⁵ „Да не би ко помислио да ми у законодавству хоћемо нешто изванредно, што не постоји ни у најнапреднијим земљама, ми ћемо најпре споменути нека најнапреднија законодавства која су постојала и која сад постоје или се предлажу да се установе. Код Римљана за време републике римски народ је имао тако звану непосредну законодавну власт. За сваки закон који је предлагао конзул или друга која власт требао је да гласа цео народ по извесним окрузима, као што се тада делио римски народ. Где је био већи број тих округа, оно је било народно решење. Најпре су ти окрузи биле курије где су племићи имали већину. Но доцније, кад је победио народ племиће, гласало се по трибусима где је прост народ имао већину. Овде до душе народ није формулисао закон, већ је само имао право да гласа: прима или одбацује. Али треба имати на уму да су сами предлагачи закона били људи избрани од народа, нарочито кад је прост народ извојевао себи установу трибуна, који су били прави народни заступници. Ту је народ право при избору знао кога бира и какве ће законе избрани трибун предложити за време своје власти. Ми не велимо да је ова уставна била савршена, али треба имати на уму да су Римљани тада били још мање цивилизовани но сад ми. То је у исто време доказ да народ не треба да достигне бог зна какав ступањ образованости, па да појми да је он суверен и да баш сваки грађанин треба да каже сам своје мишљење о закону који се тиче његове коже, а не да други за њега говори.“ С. Марковић, *Народна скупштина*, Сабрани списи IV, Београд 1965., 85–86., први пут објављено у часопису *Глас јавности* 1874.

правни субјективитет села намећући неке колективне обавезе и колективну одговорност за поједина кривична дела, као и признајући неке облике колективне својине сеоске заједнице, а заједнице сточара, односно влаха, у планинама имале су и значајну аутономију. Институција сеоске и кнежинске самоуправе била је ојачана у отоманском периоду, укључујући колективно плаћање пореза и феудалне ренте и аутономне судове. Што се тиче унутрашње организације ових сеоских општина, мада су у том погледу постојале одређене варијације у зависности од региона и историјског периода, углавном се следио следећи образац. На њиховом челу је обично стајао изабрани старешина, звани кмет или кнез, а најважније одлуке су доношене на збору становника, сеоској скупштини, која је и бирала старешину.

Светозар Марковић је сматрао да је накаламљена бирократија спречила да ове традиционалне институције прерасту путем спонтане еволуције у развијен демократски политички систем, као што се то догодило у римској републици. Његова главна замерка односила се на систем поделе власти на законодавну, извршну и судску, преузет у Србији деветнаестог века из тадашњег уставног права западних земаља, за који је сматрао да је стран српској демократској традицији. Као доказ да је демократски поредак могућ и уз примену начела јединства уместо поделе власти, Марковић наводи пример римске републике, истичући да се и она у време свог настанка налазила на сличном ступњу друштвеног развоја као Србија у његово време.⁶

4. Противна власт. Наравно, то што је био против ограничења власти путем ограничавања њене надлежности, не значи да је Марковић сматрао да јавни функционери не треба да буду подвргнути никаквој контроли. Поново се угледајући на стари Рим, он је решење видео у ограничавању њихове власти путем овлашћења других функционера да се супротставе њиховим одлукама путем вета. По Марковићу, *иpошивна неоіраничена власт* била је боље средство за заштиту народних интереса од ограничења путем прописивања надлежности правним нормама. Његов идеал била је установа народних трибуна у древном Риму. Поново подвлачећи да су се Срби у време борбе за независност од Отоманске империје налазили на *иаіријархалном* ступњу развоја, сличном оном на којем су били Римљани у време борбе за ослобођење од етрурске владавине и успостављање републике, он

---

⁶ „Овакав одношај између кнеза и скупштине није било ништа особито код нас Срба, што нигде није било код других народа. Тако је било обично код свију патријархалних народа само у разним облицима. Прости људи кад бирају старешину, по обичају који је у народу утврђен, дају му увек неограничену власт „на бога и душу“. Такве су власти биле код Римљана: конзули, диктатори и трибуни. Сви су они били избрани од народа за извесно време. За време своје власти владали су неограничено; али зато и одговарали су неограничено – својим имањем и својом главом.“ С. Марковић, *Народна скупштина*, Сабрани списи IV, Београд 1965., 76., први пут објављено у часопису *Глас јавности* 1874.);

је истицао сличност између народних трибуна (*tribunus plebis*) и народних вођа у Србији Првог српског устанка.⁷

5. Поротно суђење. Очајно стање у српским судовима деветнаестог века није могло да промакне оку савременика. Корупција, неефикасност и предуго суђење утицали су на то да је народ у великој мери изгубио поверење у правосудни систем. Марковић је, као и обично, за све кривио бирократизацију државе. И као и обично, решење је тражио у прошлости. Док су се у његово време парнице које су водиле професионалне судије по писаним законима отезале годинама па и деценијама, не тако давно, све спорове решавали су кнезови и народни зборови, нестручно, али кратко и ефикасно, на основу народних обичаја и своје савести. Марковић примећује да су многе цивилизације кроз историју познавале народни суд, и у том случају Србија нипошто није усамљена. Један од примера те врсте је и стари Рим. Марковић подробно описује систем римских поротних судова, састављених од људи изабраних са листе угледних грађана сагласношћу стра-

---

⁷ „Доказ да влада републиканска може бити основана на начелима патријархалним најбоље се види у римској републици. Римска држава била је основана из неколико породица и чак пошто је пала прва монархија, у време републике, познавала се ова породична основа. Римљани нису имали никада појма о „суверенитету“ народа, који би издавао све законе и о „властима“ које би биле само извршитељи народне воље а не влада, т. ј. господари народа. Они су за разне струке и у разним приликама изумевали разна звања за разне државне дужности: конзуле, диктаторе, децемвире, цензоре, трибуне и т. д., а сви ти званичници имали су у својој области неограничену власт. Њихова је воља била закон. Најочигледнији је доказ томе установа трибуна, којом је прост народ хтео да ограничи власт конзула и сената, који је био састављен из племића. Они нису законом ограничили власт конзула прописав права и дужности његове, што би било по појмовима демократије, већ су из своје средине бирали противну неограничену власт, која је својим простим „вето“ могла да обустави извршење заповести конзула и сената. Ту се види онај патријархални поглед на државу; ми те бирамо да нас заштитиш и браниш како знаш – „бог ти, а душа ти“. Тако је заиста и било у римској републици. Од личне увиђавности и енергије трибуна зависило је колику ће власт имати конзули и сенат над народом, а не од закона и воље народа самог ... Кад је пропадала турска управа у београдском пашалуку српски народ је требао да организује државу. Какву је државу могао организовати народ који није имао никаквог појма о државној заједници, о пословима које има цео народ да врши, о одношајима који ваља да постоје између свију чланова народа? Обичај ту га није могао да руководи као при заједничкој радњи у општини. Свакојачко народ није могао друкче радити но као што је радио у општини, т. ј. изабрати поглаваре па оставити њима да се брину о држави „као добар домаћин о својој кући“. А природно је да ће народ изабрати или боље признати оне поглаваре који су се већ истакли као вође у првој борби. Тако је заиста и било. Као што смо већ казали, господари што први започеше устанак против Турака постадоше фактичка влада у новој држави. Одмах после првих победа над Турцима, кад задобише уважења од народа и пљачке од Турака, они скупише око себе момке, који су вршили њихове заповести и помагали да врше „власт“. У целој борби од 1804 до 1813 г. ми не налазимо у народу протеста против овог са-

нака или коцком, под председништвом магистрата изабраног од народа, претора или квестора.⁸

Поред захтева да се суђење врати у руке народа, он истиче и захтев да судије суде по слободном уверењу. Његов антипозитивистички став према праву и захтев да се уведе отворени правни систем, односно да писани закон буде више модел за доношење судске одлуке него стриктно примењивано правило, подсећа на римско схватање права у класичном периоду.⁹

мовољног захватања власти. На против, народ је у њима поштовао своје прве људе и своје заштитнике и када су два господара, Миленко и Петар, протерани из Србије, народ њиховог краја бунио се против совјета и врховног војда у корист својих господара.“ С. Марковић: *Србија на Истикоу*, Сабрани списи III, Београд 1965., 151–153., први пут објављено 1872.)

⁸ „Код Римљана је такође био суд у рукама народа за сво време њихове републике. У прво време њихови конзули имали су судску власт као и краљеви али им је та власт брзо одузета. У главном народ је сам судио. И за грађанска и за кривична дела бира се особити суд (као садање пороте) и то за свако дело други, где су увек имале утицаја и партије које се суде. Или се решавало коцком, кад није могла друкче да се састави порота. Овај изборни суд изрицао је и у грађанским и у кривичним делима постоји ли дело и ко је кривац (у грађ. дужник или платац и т. д.) а затим је државни судија (претор у грађ. делима, квестор у кривичним) изрицао по закону (у Риму су били писани закони још у време републике, разуме се непотпуни) пресуду. Ове државне судије некад је постављао конзул, некад је сенат утицао на њихов избор, а некад их је бирао народ. Како су народ, сенат и конзули били у непрестаној борби за поделу власти, то је суд зависио од успеха борбе једне или друге стране. Но уопште код Римљана може се рећи да, и ако је постојао сталан суд у коме су сталне судије често постављане од државне власти, је народ опет имао главни део судске власти у својим рукама, имајући пороту и за кривична и за грађанска дела. А осим тога сам избор државне власти (конзула) зависио је од народа. Даље, за сво време републике у Риму се није никако развио еснаф људи од закона. Тај се еснаф појављује тек на крају пропасти републике и под царевином, кад се нагомилала огромна маса писаних закона, и кад се самим тим законима и општим неуређеним државним стањем заплели и замрсили грађански одношаји.“ С. Марковић, *Суд и правда*, Сабрани списи IV, Београд 1965., 32–33., први пут објављено у часопису *Јавнось* 1874.

⁹ “Пре свега никакав писан закон не може поватати и формулисати све безбројне изпреплетене одношаје грађанског друштва. За то се са развитком друштва (оваквог као што је у Европи, разуме се) непрекидно гомилају све нови и нови параграфи и закони и томе гомилању нема краја. Друго, што се у сваком чланку закона изриче само опште правило, а поједини случајеви увек се у нечему разликују од општег правила. Из ових мана писаних закона види се одмах какве мане морају бити код суда где суде људи од заната по писаном закону. Писани закони садрже само општа правна начела, која се признају у једном народу. Према томе, ако се хоће да пресуди праведно у самој ствари, а не само по форми, сваки Суд морао би судити по памети, а не по писаном закону, јер овај не казује никад шта је у ствари праведно.” Марковић, *op. cit.*, 37.

Како претворити идеју о увођењу народног суда у реалност? Марковић предлаже програм за комплетну реформу судства у Србији, по коме би судство требало бити организовано на следећи начин. У сваком срезу постојао би суд састављен од поротника изабраних са листе грађана који плаћају порез, који би се смењивали по турнусима. Били би одређени дани у недељи за парничне и кривичне спорове. Учествовање у пороти била би неплаћена грађанска дужност. Постојао би само један професионални судија, изабран на скупу грађана среза, који би председавао судом и проглашавао пресуду, служећи уједно као тумач закона. Пресуда би била усмена и одмах извршена, без права жалбе. Суд би полагао рачуне о финансијском пословању само среској самоуправи. Поред среског и општинског суда, Марковић предлаже и увођење арбитражног суђења за парничне спорове. Он би судио у оним случајевима у којима су странке сагласне да повере решење спора изабраном арбитру.¹⁰

Чак и површно познаваоцу римског јавног права није тешко закључити да се овде ради о рецепцији основних правила римског поротног суђења из периода позне републике и принципата.

6. Закључак. У српској историји тешко је наћи оригиналнијег и утицајнијег идеолога од Светозара Марковића. Он је имао енормног утицаја на идеологије готово свих значајних српских и југословенских левичарских политичких партија и покрета, почевши од Народне радикалне странке чији је

---

¹⁰ „Сад дакле да поставимо питање: како да се устроји најбољи суд за наше прилике? ... Кад би увели пороту за сва грађанска и кривична дела без разлике, онда не треба више но по један стручан судија у сваком срезу, кога бира народ оног среза на среској скупштини, и који би био тумач писаног закона кад порота изрече свој суд. Суд би назначио који су дани у недељи одређени за кривична а који за грађанска дела; а поротници би били сви становници једног среза, који уживају сва грађанска права, и они би били обвезни да сваки по реду долази у суд и врши поротничку дужност. Поротни списак би био састављен у почетку сваке године и налазио би се код суда. Ако се узме 50–60 срезова у Србији (место садашњих 65) или просечно 5.000 пор. глава на један срез (ми узимљемо да свака окружна варош припада по неком срезу), а пет поротника дневно, онда тек на хиљаду дана долази да сваки грађанин мора један дан бити поротник у среском месту. ... У оваквом суду суђење би било усмено и пресуде његове биле би одмах извршене. Никакве апелације, ни касације. Персонал оваквог суда био би врло мали, свега 3–4 писара: за пријављивање парничара, вођење протокола при претресу и за друге текуће послове. Рачуноводство је такође врло просто, јер суд нема посла са главном контролом и полицијом, већ са среском управом, којој суд предаје и новце и рачуне о њима сваког месеца. Осим општинског суда, коме би ваљало делокруг проширити, уз овај суд постојао би само још изборни суд, где би обе парничне стране саме бирале поротнике. При оваквом суду обе стране имале би изјавити суду да пристају на овакав изборни суд и тада би пресуда тог суда била такође извршена.“ С. Марковић: *Суд*, Сабрани списи IV, Београд 1965., 49–50., први пут објављено у часопису *Глас јавности* 1874.

оснивач био,¹¹ па до Комунистичке партије Југославије.¹² Оригиналноста југословенског самоуправног социјализма у великој мери се дугује идејама Светозара Марковића, који је у своје време предлагао управо такав вид социјализма, и основе за његов развој видео у традицији српске породичне задруге.

Римске политичке и правне идеје које је Марковић преузео нису остале без трага у српској политичкој и правној историји.

Идеја непосредне демократије утицала је на доношење радикалног *Закона о општинама* (1889) којим су проширена овлашћења општинских скупштина (тј. народних зборова). Наследник традиционалне сеоске општине, месна заједница, у којој постоји последњи остатак непосредне народне демократије у виду одлучивања о важнијим питањима, попут месног самодоприноса, путем збора грађана, референдума и народне иницијативе, функционише у Србији и данас, и њен значај може бити прилично велики, посебно у руралним срединама. Што се тиче централне власти, радикали су увели модеран пропорционални бирачки систем (§ 93 Устава од 1888. године) за народну скупштину, што је био један од првих случајева те врсте у свету, и бранили су српску традицију једнодомне скупштине. И данас, Србија је једна од ретких европских земаља која има једнодомну скупштину, изабрану по чисто пропорционалном систему.¹³ То наравно није непосредна демократија, али је очигледно последица тежње да се изборни систем том идеалу што више приближи, а да се ипак задржи институција народног представништва. На жалост, однорођена партитократија је извитоперила овај систем у нешто што се Светозару Марковићу вероватно не би допало, као што се не допада ни многим у савременој Србији.

Мање утицаја имало је Марковићево залагање за начело јединства власти. Осим у организацији месне заједнице, оно данас није оставило видљивог трага, мада би било интересантно истражити да ли је утицало на обликовање идеје јединства власти у делима југословенских социјалистичких теоретичара.

И у погледу реформе судства учињен је компромис. У Србији деветнаестог века је уведена институција поротника, али у виду комбинованих суд-

---

¹¹ О политичким странкама и покретима у Кнежевини и Краљевини Србији видети нпр.: Д. Јанковић, *Рађање парламентарне демократије, Политичке странке у Србији XIX века.*, Београд 1997.; В. Крстић – В. Љушић, *Програми и ставови српских политичких странака до 1918 године*, Београд 1922.; Ј. Продановић: *Историја политичких странака и струја у Србији*, Београд 1939.

¹² Лидер комунистичке Југославије, Јосип Броз Тито, назвао је Светозара Марковића зачетником српског и југословенског социјалистичког покрета у свом обраћању Петом конгресу Централног комитета Комунистичке партије Југославије одржаном у Београду 21. јула 1948. године (Josip Broz Tito, *O partiji i ulozi komunista IV*, Beograd 1984, 63).

¹³ Видети: *Устав Републике Србије* из 2006. године, § 100 (Сл. лист 28/2006) и *Закон о избору посланика* (Сл. лист 35/00).

ских већа, састављених од професионалних судија и судија поротника, по германском моделу. Ова институција се добро уклопила у социјалистичку идеологију и зато преживела период комунистичке владавине, а комбинована судска већа постоје у Србији и данас.¹⁴

Уставни систем Србије није никад познавао функцију народног трибуна, а неки органи у југословенском и модерном српском праву, попут Друштвеног правобраниоца самоуправљања и Заштитника грађана настали су рецепцијом из права западних земаља и немају никакве везе са идејама Светозара Марковића. Ипак, његова опчињеност римском плебејским трибуна, тим *правим народним заступницима*, допринела је да термин *народни трибун*, или понекад, само *трибун*, уђе у српски политички жаргон као назив за један тип политичког активизма. У почетку, коришћен је за најсмелије посланике Народне радикалне странке, оне који су се храбро сукобљавали са властима у име заштите народних интереса, не прихватајући никакву дисциплину, па ни ону властите странке. Тако су називани како од стране радикалских пристаница, тако и противника. Они су често и поступали на начин како би то чинио плебејски трибун у старом Риму. Не само да су били познати букачи који су се жучно противили на скупштини било каквом предлогу који су сматрали да је противан народним интересима (кад већ нису могли да ставе вето), него су и примали у аудијенцију грађане који су имали проблеме са администрацијом или правосудним системом, и те проблеме износили у јавност путем новина, на политичким скуповима, на народној скупштини, и на друге начине.¹⁵

¹⁴ Видети: *Устав Републике Србије* из 2006. године, § 142. (Сл. лист 28/2006) и *Закон о судијама* (Сл. лист 116/2008).

¹⁵ Тако, о једном од најпознатијих радикалских трибуна, Ранку Тајсићу, Слободан Јовановић поводом оптужбе против њега због наводног убиства политичког противника и егзила каже: „Крив или некрив, Тајсић је ишчезао из Србије: тај велики сељачки беседник на нашим скупштинама могао је убудуће учествовати у политичком животу само као избеглица-завереник. Ранко Тајсић прогањао се целог живота с властима, почевши од краља па до средског писара, – и није подносио никаву дисциплину, чак ни ону властите странке. Био је већити „интерпелант“ и неуморни букач. У његовом крају, око њега су се купили сви страдалници и незадовољници: међу њима било је невиних жртава полицијске обести, али исто тако и ровашених људи – сељачких паликућа, хајдучких јатака, политичких смутљиваца. Ранкова је кућа била пуна оружја; људи су ту непрестано долазили и одлазили, неки дању, неки ноћу. Када би се појавио у срезу, затурен на свом белцу, Тајсић је изгледао као прави кесеџија који се „не боји ни цара ни везира“. После дугогодишњег рвања са влашћу и истеривања неке народне правде, нашао се заједно са хајдучима на оптуженичкој клупи. Може бити није био крив за Бацковићево убиство, али за њега је био рђав знак, да се уопште могло поверовати да је кадар дати стрељати политичког противника из хајдучких пушака. Радикални противници ликовали су: Ето наличја једног радикалног трибуна: хајдучки јатак! Наивни људи мисле, да радикални трибуни држе народ очинским старањем о његовим потребама; сада се показало да га држе терором: ко неће с њима, ето му

Израз *народни њрибун* касније се почео користити за било којег харизматичног политичког или друштвеног активисту који се сукобљава са властима ради заштите народних интереса. Овај израз и данас је у честој употреби,¹⁶ и задржао је претежно позитивно значење.¹⁷

Наравно, све наведено није последица искључиво идеја Светозара Марковића, него и бројних других фактора. И наравно, Марковић није црпео своје идеје само из древног Рима. Ипак, извесно је да је идеал римске републике имао утицаја на Светозара Марковића, и преко њега, на формирање неких специфичности правног и политичког система Србије.

SAMIR ALIČIĆ, PhD

The Legal Department
of the State University of Novi Pazar
Faculty of Law
University of East Sarajevo

RECEPTION OF ROMAN LEGAL AND POLITICAL IDEAS IN THE WORKS OF SVETOZAR MARKOVIĆ

Summary

The Serbian political ideologue and theoretician Svetozar Marković (1846–1875) in his works makes more than one reference to examples from antiquity, recognising in its political program different Roman political and legal ideas, and the concepts and institutes of Roman law. This particularly refers to the idea of protecting civil rights through institutions that have “negative power”

угарак у сено, или хајдук у кућу!“ С. Јовановић, *Влада Александра Обреновића I*, Београд 1990., 356–357.

¹⁶ Претрага интернета путем претраживача *Google* показује око 239.000 резултата за речи *народни њрибун* (www.google.com/search?sourceid=navclient&ie=UTF8&rlz=1T4DVXA_enRS396&q=narodni+tribun).

¹⁷ Међу личностима којима је придодат овај наслов је и блаженопочивши патријарх српски Павле, у тексту објављеном на једном верском интернет-сајту (www.svetosavlje.org/listarhiva/Home.aspx/Topic?topicId=2262).

such as plebeian tribune, rejection of the idea of separation of powers among the legislature, executive and judiciary, as well as advocacy for the principle of unity of government and acceptance of the idea of direct democracy through direct participation of citizens in government.